

kende geen apart dagverblijf: in de gangen tussen de kribben stonden wat tafels met banken; op die banken zou slechts één op de drie gevangenen kunnen zitten. Bij die vier barakken behoorden voorts waslokalen en wc-ruimten. Bij dat alles merken wij nu reeds op dat het kamp in de loop van '42 aanzienlijk uitgebreid werd: het aannemersbedrijf G. B. van Hoek uit Delft bouwde er in opdracht van de 'SD' 10 grote stenen slaapbarakken bij en er kwamen ook talrijke andere nieuwe barakken en loodsen waarin werkplaatsen ondergebracht werden. Bij die uitbreiding en bij het leveren van de inventaris waren, van het genoemde aannemersbedrijf afgezien, meer dan twintig Nederlandse firma's betrokken. Erg deskundig werden die stenen barakken overigens niet gebouwd: de fundering was zo laag dat de vloeren beneden het niveau van de begane grond waren komen te liggen; het gevolg was dat bij regen zwarte modder naar binnen stroomde. Hoe dat zij, het kleine kamp werd uitgebreid tot een van ca. vierduizend slaappleatsen. Dat grotere kamp was klaar toen alle gevangenen uit Amersfoort (op acht na die corveediensten verrichtten ten behoeve van de kamp-SS'ers die in Amersfoort achterbleven) in de eerste maanden van '43 naar het volledig nieuw gebouwde kamp Vught overgebracht werden.

Bij de uitbreiding nu van Amersfoort (en de aanleg van terreinen in de buurt) waren in de loop van '42 de gevangenen die er toen opgesloten zaten, intensief ingeschakeld: voor het rooien van bomen, voor egaliseringswerk, voor allerlei sjouwwerk, om te metselen, te timmeren enz., enz. Met die uitbreiding hing uiteraard samen dat ook de omheining verplaatst werd. Die omheining bestond uit twee dubbele prikkeldraadversperringen van vier meter hoog; bij de binnenste versperring behoorden acht wachttorens die dag en nacht bezet waren. Tussen de binnenste en de buitenste versperring lagen de barakken van de kamp-SS alsmede een betonnen strafbunker die aan het oorspronkelijke legerkamp toegevoegd was. Er was ook nog, op enkele honderden meters afstand, een derde, lagere prikkeldraadomheining; in het gebied tussen de tweede en de derde omheining (gebied waar steeds gevangenen-*Kommandos* aan het werk waren) patrouilleerden SS'ers; zij vormden de *äussere Postenkette*. Dat het voor burgers verboden was, het gehele gebied te naderen en te betreden (dat verbod werd op waarschuwingborden kenbaar gemaakt), spreekt vanzelf. Tussen de tweede en de derde omheining lagen dichte bospercelen: men kon van buiten af niet zien wat zich in en bij het kamp afspeelde.

In tegenstelling tot wat met de concentratiekampen in Duitsland het geval was, werd het 'eerste', kleine kamp Amersfoort dus niet door gevangenen gebouwd; het zijn arbeiders, wellicht ook SS'ers geweest die van het legerkamp een concentratiekamp maakten, waartoe overigens niet veel